УДК 349.2

О.В. Олендарьов,
аспірант кафедри цивільно-правових дисциплін
і трудового права імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
https://orcid.org/0009-0003-5424-6081

ГЕНДЕРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО ПРАВОРОЗУМІННЯ: ВІД БІОЛОГІЧНОЇ ДЕТЕРМІНАЦІЇ ДО ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ

Анотація. Метою статті є характеристика гендерної ідентичності крізь призму сучасних наукових уявлень про біологічну стать, гендер та особистісне самовизначення людини, що дозволяє визначити правову природи заборони дискримінації за даною ознакою. У статті досліджується гендерна ідентичність як юридично значуща характеристика особистості в контексті сучасних наукових уявлень про біологічну стать, гендер та індивідуальне самовизначення людини. Актуальність дослідження зумовлена трансформацією наукових підходів до розуміння статі та гендеру, зростанням уваги до людської різноманітності, а також необхідністю переосмислення правових механізмів забезпечення рівності та недискримінації. Попри закріплення в законодавстві України заборони дискримінації за ознакою гендерної ідентичності, її нормативне визначення, змістовне наповнення та місце в системі правових категорій залишаються недостатньо опрацьованими, що зумовлює потребу в комплексному науково-правовому осмисленні цього явища.

У роботі розмежовуються поняття біологічної статі, гендеру та гендерної ідентичності, аналізуються особливості їх співвідношення з урахуванням сучасних біологічних, медичних і соціогуманітарних досліджень. Особливу увагу приділено багатовимірності біологічної статі, а також природним варіаціям статевого розвитку, які засвідчують складність зведення всіх індивідуальних особливостей до типових біологічних моделей.

Аргументується, що забезпечення прав людини не може обмежуватися формальною забороною дискримінації, а має передбачати створення умов для реалізації особистих немайнових прав, поваги до людської гідності, особистісного самовизначення та повноцінної участі кожного в суспільному житті. Наголошується, що відмінність індивідуальних проявів гендерної ідентичності від усталених суспільних уявлень, так само як особисте неспорийняття чи нерозуміння таких проявів, не може бути самостійною підставою для обмеження прав і свобод людини.

За результатами дослідження обґрунтовується необхідність формування цілісного правового підходу до гендерної ідентичності, заснованого на визнанні людської різноманітності, рівності, повазі до особистості та недопущенні дискримінації.

Ключові слова: гендерна ідентичність, рівність, право на гендерну ідентичність, гендерна рівність, трудові права, дискримінація, заборона дискримінації, право на працю, гідна праця, трудові відносини, трудове право, гарантії.

https://doi.org/10.34142/23121661.2026.43.32

Creative Commons Attribution NonCommercial 4.0 International

Постановка проблеми. Нестримний рух України у європейському напрямі, зобов'язання за Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі Угода) [1] безумовно визначає розвиток вітчизняного законодавства у контексті утвердження європейських цінностей, серед яких права людини посідають чільне місце. Зокрема мова йде про цінності, визнані Договором про Європейський Союз, що покладено у якості фундаменту останнього. Так «Союз засновано на цінностях поваги до людської гідності, свободи, демократії, рівності, верховенства права та поваги до прав людини, зокрема осіб, що належать до меншин.

Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де панує плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність жінок і чоловіків» [2, ст. 2].

Дані цінності є відправними точками у правовому регулюванні в Європі, а тому їх впровадження в Україні є індикатором готовності до повноправного членства України в цій прогресивній спільноті, адже «будь-яка європейська держава, яка поважає цінності, зазначені в ст. 2 Договору про Європейський Союз, і зобов'язується впровадити їх в життя, може звернутися із заявкою з метою стати членом Союзу» [2, ст. 49].

Недискримінація, що належить до визначених правових цінностей, впроваджується за захищеними нормами права ознаками, перелік яких збільшується з розвитком людської цивілізації та ростом цивілізаційності суспільства у гуманістичному напрямі. Зокрема, у цьому контексті варто назвати таку ознаку як гендерна ідентичність, яка все частіше зустрічається в нормативних положеннях міжнародних та європейських норм, що, в свою чергу, визначає актуальність наукових досліджень, які розкривають особливості її правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень. Дане питання ставало предметом наукових досліджень Л. П. Амелічевої, яка перша привернула увагу до заборони дискримінації за ознакою «гендерна ідентичність» в контексті теорії прав людини та концепції гідної праці [3] та гендерної ідентичності особи як об'єкту прав людини на особисте життя та на гідні умови праці [4], С. Б. Булеци, яка розглянула гендерну ідентичність в сфері охорони здоров'я [5], О. О. Дубінчука. який дослідив зміст та правову природу права людини на гендерну ідентичність [6], Л. О. Нікітенко, Б. В. Довганя, які охарактеризували гендерну ідентичність як ознаку дискримінації [7], М. Г. Ткалич, Т. П. Зінченко, А. П. Касьян, які окреслили зміст, структуру, гендерно-рольову диференціацію гендерної ідентичності особистості [8].

Однак, не зважаючи на ці здобутки, варто наголосити на необхідності продовження досліджень поняття «гендерна ідентичність», бо, вочевидь, воно є ключовим у цій площині і його розуміння започатковує ланцюг механізму практичних дій, спрямованих на заборону дискримінації за цією ознакою, що є обов'язком для нашої держави у контексті виконання зобов'язань перед європейськими партнерами. Крім того, вітчизняне законодавство визнає гендерну

ідентичність юридично значущою характеристикою особи, однак її понятійне, змістовне та системне правове опрацювання залишається недостатнім.

Формулювання мети статті (постановка завдання). Метою статті є характеристика гендерної ідентичності крізь призму сучасних наукових уявлень про біологічну стать, гендер та особистісне самовизначення людини, що дозволяє визначити правову природи заборони дискримінації за даною ознакою.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Зрозуміло, що правове регулювання питань гендерної ідентичності відштовхується від категорій інших наук, в межах яких проводились дослідження гендеру та гендерної ідентифікації осіб. У розумінні гендерної ідентичності ключову роль грає самосприйняття та самоідентифікація особи. Як зазначають психологи, узагальнення гендерних досліджень дає підстави для визначення гендерної ідентичності як одного з «центральних компонентів самосвідомості, який описує переживання людиною себе як представника певної статі, що формується в результаті психологічної інтеріоризації чоловічих і жіночих рис, у процесі взаємодії «Я» та інших, у ході соціалізації» [8, с. 102; 9]. Як бачимо, у зазначене поняття у якості ключової ознаки, що вказує напрям визначеності особистості у цьому світі, закладено і іншу категорію – «стать». Саме стать виступає кордонами площини, яка іменується гендерною ідентичністю, до одного з яких має бути дотичною людська особистість. Тому, звичайно, враховуючи таку роль статі, у межах нашого дослідження варто зупинитися і на її визначенні, щоб досягнути мети статті.

Однак, зауважимо одразу щодо попередньо наданого визначення гендерної ідентичності: на наш погляд, з цим визначенням навряд чи можна погодитись, адже в ньому закладено похибку – неврахування останніх тенденції біологічної науки - мова йде про ідентифікацію у системі лише двох координат статі – чоловічої і жіночої, тобто в межах бінарної концепції. Але на рівні біологічної науки мова вже йде не про дві, а про три статі: чоловічу, жіночу та інтерсекс. «Ці характеристики є вродженими й не змінюються протягом життя без медичного втручання» [10; 11, с. 104; 12].

Хоча, важливо відмітити, що на сьогоднішній день біологічні дослідження акцентують увагу на тому, що людська репродуктивна система організована навколо двох типів гамет, але статеві характеристики можуть розвиватися за більшою кількістю варіацій, що надає змогу завдяки сучасним знанням сучасній біологічній науці – засаді у питаннях гендерної ідентичності – розглядати людину неспрощено лише щодо двох статей, що мають лише чоловічі або жіночі статеві органи, а вести мову і про третю стать - інтерсекс.

Якщо біологічна стать жінок і чоловіків зазвичай характеризується чітко визначеними хромосомними наборами та статевими органами, властивими відповідно жіночому або чоловічому організму, то поняття «інтерсекс» охоплює людей, у яких відсутнє таке однозначне поєднання статевих ознак. Хоча, як зазначається у науковій літературі, «приналежність до певної біологічної статі передбачає наявність об’єктивно вимірюваних і фіксованих характеристик: статевих органів, гормонів та хромосом» [11, с. 104].

Цікаво, що за статистикою Американської асоціації інтерсекс-осіб, інтерсекси – не така вже й рідкість. Адже приблизно «частота народження дітей, чиї статеві органи та хромосоми не відповідають одній біологічній статі становить 1 серед 100 немовлят» [11, с. 104].

Якщо не так все очевидно з природою – по суті з тим, що суспільству не є підвладним, і вона здатна готувати несподіванки для, здавалося б, жорсткої людської теорії у цих питаннях, то у питаннях визначення до якої статі тяжіти і чи тяжіти взагалі зараз, у доволі розвиненому демократичному суспільстві, що нестримно прогресивно рухається, і що пов'язані із суб'єктивним сприйняттям себе, зрозуміло, що ще все більш складно. Варто погодитись з О. О. Дубінчуком, який наголошує, що «на сьогодні традиційне розуміння статі втрачає свою актуальність, на зміну йому приходить «статеве різноманіття» [6, с. 292].

Як показують сучасні дослідження та описи у мас-медіа, гендерна ідентичність людини може мати різні прояви, так само як різноманітними є індивідуальні особливості, переконання, світогляд і життєвий досвід кожного з нас. І за правилами цивілізованого суспільства ця різноманітність не повинна ставати перешкодою для повноцінного життя, особистісного розвитку, професійної самореалізації та участі людини в суспільних відносинах, чому , власне, і має сприяти право, як впорядковувач площини, на якій будуються ці суспільні відносини.

Суспільство, побудоване на засадах людської гідності, рівності та поваги до прав людини, має бути відкритим до сприйняття особистості в усій багатоманітності її індивідуальних проявів, якщо такі прояви не порушують прав інших осіб і не суперечать закону. Адже право людини на повагу, самореалізацію та гідне ставлення не може залежати від того, наскільки її особистість відповідає усталеним уявленням, традиціям, стереотипам чи очікуванням оточення. І тут ми стикаємося із світоглядом суспільства і його окремих членів – як базовим налаштуванням і правовими нормами, які також створюються людьми. І обидві ці вектори мають відображати зрілість людської цивілізації, яка сприймає і охороняє всіх своїх представників незалежно від того ким вони себе відчувають і чи співпадають їх сприйняття з більшістю.

Те, що комусь певні прояви людської індивідуальності можуть здаватися незвичними, незрозумілими або навіть викликати внутрішній дискомфорт, саме собою не створює правових підстав для обмеження прав і свобод іншої людини. Особисте несприйняття, зумовлене недостатньою обізнаністю, обмеженістю власного досвіду чи небажанням виходити за межі звичних стереотипів, не може перетворюватися на інструмент соціального виключення або дискримінації. З таким сприйняттям потрібно працювати, проводити просвітницьку роботу, щоб толерувати різні людські прояви і бути готовим до сприйняття прогресивних поглядів, що знаходять відображення у нормах права в якості можливостей бути людини собою і комфортно проживати своє життя.

Важливо усвідомити: суспільство не зобов'язане поділяти особистий вибір, погляди чи самовизначення кожної людини, наслідувати її поведінку, але воно зобов'язане визнавати її право на гідність, безпеку, рівність і свободу від

дискримінації. Толерантність у цьому контексті - це не вимога однаково мислити чи відмовлятися від власних переконань, а здатність співіснувати з тими, хто відрізняється від більшості, не заперечуючи їхнього права бути собою.

Зрештою, саме така багатоманітність і готовність до її прийняття і визначає рівень правової та цивілізаційної зрілості суспільства. Бо провідним фактором тут є не те, наскільки всі члени суспільства схожі між собою, а тим, наскільки вони готові сприймати тих, хто відрізняється від них, не дорікаючи їм за це та не ущемляючи їх права, наскільки вони готові забезпечити рівні можливості та повагу до кожного, незалежно від того, наскільки звичним чи незвичним для більшості є спосіб самовираження конкретної людини.

Тому повідомлення про небінарність осіб – тобто невіднесення себе до жіночої чи чоловічої статі («небінарні особи ідентифікують себе із гендером, який відрізняється від призначеної їм статі при народженні» [12]) – не мають ставати причиною для обговорення такої людини та її виключення із професійного кола, обмеження її реалізації права на працю, запровадження обмеження інших трудових прав, зокрема права на гідну працю, мобінгу, провокації незаконних дії з боку роботодавця чи колег. Це особливість людини, характеристика якої не охоплюється чоловічими чи жіночими характеристиками. «Небінарність належить до трансгендерної парасольки й сама є збірним терміном, у якому є багато розмаїтих ідентичностей і відтінків. Деякі з них можуть містити різні пропорції фемінності й маскулінності, тяжіти до чогось одного або ж повністю відмежовуватись від обох» [13]. «Небінарність - це окрема ідентичність, яка формується через внутрішні відчуття свого місця в гендерному континуумі… Наприклад, людина може відчувати, що належить до двох гендерів, і бути бігендерною, або ж бути гендерфлюїдною - і відчувати себе по-різному в різні дні. Можна бути агендерними й відмежувати себе від гендерних ознак узагалі, а можна тяжіти більше до неконвенційної маскулінності чи фемінності й бути демібой або демігьорл відповідно. А можна не обирати ніяку субідентичність і вважати себе просто небінарними» [13].

До речі, активне обговорення категорії небінарності в Україні, на мою думку, почалося з розвитком культурного феномен конкурсу Євробачення і перемогою Nemo зі Швейцарії на цьому конкурсі, що призвело до вибуху у соцмережах [14] і показало неготовність українського суспільства до сприйняття демократичного європейського постулату про рівність прав, заборону дискримінації за захищеними ознаками, що, видається, стало показником відсутності цивілізаційної культури, толерантності і неготовності суспільства до сприйняття осіб, які не відповідають загальноусталеній бінарній концепції, і на той час та огололило гостру проблему України у готовності імплементації європейських правових стандартів. до речі, визначених Угодою [1]. Однак, варто відмітити, що ця хвиля поступово зменшилася і вже не є такою активною для обговорення в контексті хейту таких осіб. очевидно, що суспільство доходить усвідомлення, що такі відмінності від традиційності не є епатажем, а є проявом тих характеристик, що має людська особистість і з якими вона має навчитися жити своє життя не соромлячись своєї відмінності від інших.

І тут важливо підкреслити різницю понять стать і гендер, тобто англійською «sex» і «gender». «В англійській мові є два поняття: секс (sex) стать і ґендер (gender) соціостать. Ці два поняття використовуються для проведення так званої горизонтальної соціостатевої стратифікації суспільства. Sex означає біологічну стать і належить до природних конструкцій, які виражають біологічні відмінності між чоловіком і жінкою. Gender, у свою чергу є соціальним конструктом, який позначає особливості поведінки, соціальних стратегій тощо. Якщо стать задається природно, то ґендер конструюється соціально та зумовлений культурою суспільства в конкретний історичний період» [15, с. 170].

Ми говоримо у питанні ідентичності не про біологічну стать, а проте, ким себе вважає людина. Хоча, як зазначають сучасні дослідження, на які ми спираємося в цьому питання і цитуємо їх далі, і стать може бути значно складнішим явищем, ніж здається на перший погляд. Як зазначають наукові джерела, згідно з простою схемою, вирішальним фактором є наявність або відсутність Y-хромосоми: якщо вона є – то ви чоловік, якщо немає – жінка. Проте лікарям давно відомо, що дехто перебуває на межі: статеві хромосоми вказують на одне, тоді як статеві залози (яєчники або яєчка) чи анатомічна будова статевих органів - на інше. Батьки дітей із такими особливостями - їх називають інтерсекс-варіаціями, або розбіжностями чи порушеннями статевого розвитку – часто постають перед складним вибором: як виховувати дитину - хлопчиком чи дівчинкою. За оцінками деяких дослідників, одна людина зі ста може мати ту чи іншу форму порушеннями статевого розвитку [16].

Якщо брати до уваги генетику, межа між статями стає ще більш розмитою. Вчені ідентифікували чимало генів, причетних до основних форм порушень статевого розвитку, і виявили в них варіації, які можуть ледь помітно впливати на анатомічну або фізіологічну стать людини. Ба більше, новітні технології секвенування ДНК та клітинної біології показують, що майже кожна людина тією чи іншою мірою є «мозаїкою» із генетично відмінних клітин; при цьому стать деяких із них може не збігатися зі статтю решти організму. Деякі дослідження навіть припускають, що стать окремої клітини визначає її поведінку через складну мережу молекулярних взаємодій. Як, наприклад, Джон Акерманн, дослідник статевого розвитку та ендокринолог з Інституту здоров'я дітей при Університетському коледжі Лондона, який вважає, що у межах чоловічої чи жіночої статі існує значно більше різноманіття; але безумовно, є й зона перекриття, де людям буває непросто визначити себе в рамках бінарної системи. Ці відкриття є складним у контексті зрозумілої бінарної концепції. Лише в небагатьох правових системах допускається певна невизначеність щодо біологічної статі, тоді як юридичні права та соціальний статус людини можуть значною мірою залежати від того, що саме зазначено в її свідоцтві про народження: «чоловіча» чи «жіноча» стать [16].

Інший дослідник – Артур Арнольд із Каліфорнійського університету в Лос-Анджелесі зазначає, що головна проблема жорсткої дихотомії полягає в тому, що існують проміжні випадки, які розсувають межі й змушують нас визначати, де саме проходить лінія розмежування між чоловічою та жіночою

статями, який досліджує біологічні статеві відмінності. І це часто дуже складне завдання, оскільки стать можна визначити кількома способами [16].

Отже, якщо в біології існує таке розуміння, то вочевидь сприйняття себе людиною може мати ще більше форм, які не те що не збігаються з біологічною статтю, а й взагалі може мати різний набір характеристик. І це не гра, це реальне відчуття людини та її ідентифікація, від якої залежить життя людини. І ось тут маємо припуститися гіпотези, що стать не така вже й вирішальна у процесі гендерної ідентифікації і, можливо, вона і не є визначальною. Хоча традиційне уявлення соціальних ролей у суспільстві і пов'язано саме зі статтю. Але і воно може бути різним в кожному окремому суспільстві.

У дослідженнях щодо гендерної ідентичності знаходимо наступне: «введення нового поняття, писала українська дослідниця Н. Чухим, було причинене необхідністю подолання концепцій, які розглядали різні статеві риси й ролі як виявлення "природних" властивостей. Культурна антропологія переконливо довела, що те, що в одному суспільстві оцінюється як жіноча характеристика, в іншому може вважатися ознакою чоловіків. Таким чином, статева роль перестає розглядатись як виявлення наперед заданої природи, а береться як система очікувань адекватної поведінки, при цьому ґендер розглядається не як природна стать, а як "соціально-культурний конструкт". Тому термін "ґендер" використовується в соціально гуманітарних науках для відображення соціокультурного аспекту статевої належності людини [15]».

На сайті урядового контактного центру також зустрічаємо визначення гендеру з прив'язкою до статі: «соціально закріплені ролі, поведінка, діяльність і характерні ознаки, які певне суспільство вважає належним для жінок і чоловіків» [17].

Але, враховуючи більш широке звучання поняття гендеру ніж стать з більшою кількістю форм прояву зовні поведінки, більш правильною видається концепція, що «дійсне поняття «гендер» в міжнародному праві має більш широке застосування і не обмежується в ідентифікації особистості лише ознаками фізіологічної статі. Дане поняття характеризується соціальною конструкцією ролі, яку обирає особа, не обмежуючись статтю і включає в себе десятки ролей статевої поведінки, в т.ч. трансгендери, бісексуали, транссексуали, гомосексуалісти, тощо» [18].

Тож можемо зробити висновок, що гендерна ідентичність – це конструкт небіологічний, суворо обумовлений статтю, хоча і може від неї відштовхуватись, враховуючи входження людини при народженні в суспільство, в якому існують стандартні уявлення про соціокультурну роль людини, що, так історично сталося, визначається похідними, що йдуть від біологічної статі і підтримуються і розвиваються в результаті соціалізації. Однак в сучасному суспільстві гендерна ідентичність – це визнана правом категорія соціокультурна, яка надає людині вільні, ніким ненав'язані, можливості ототожнити себе з якоюсь соціальною роллю – притаманною або непритаманною розумінню того чи іншого суспільства або ж взагалі не обирати для себе ніяку роль, чи обрати мінливу роль.

І важливо відмітити очевидний правовий прогрес у цьому питанні, що стосується не тільки визнання такого права людини на ідентифікацію і заборону дискримінації внаслідок цього, що відмічається у прийнятих Джок'якартських принципах [19], які позитивно зустріли науковці [4], а те, що гендерна ідентичність юридично визнана невід'ємною складової людської гідності [19, п. 9], а також і те, що гендерна ідентичність розуміється як глибоке усвідомлення тією чи іншою особою внутрішніх та індивідуальних особливостей гендерної приналежності, яка може як збігатися, так і не збігатися зі статтю за народженням, зокрема індивідуальне відчуття свого тіла (за наявності свобідної волі може супроводжуватися зміною зовнішності або фізіологічних функцій медичними, хірургічними чи іншими засобами) і інші прояви, такі як одяг, мова та особливості поведінки (переклад мій – О.О.) [19].

Отже, на підставі цього юридичного акумульованого визначення, можна зробити висновок, що такий рух науки відобразився на суспільній свідомості, що надало змогу значно розширити правові засади захисту від дискримінації, додаючи нових захищених ознак у сучасну концепцію прав людини. Разом із тим, загальна тенденція гуманізації світогляду суспільства зумовила здійснення переходу від формального невтручання в особисті справи людини та заборони дискримінації до позитивного правового забезпечення поваги до особистості через збагачення концепції людської гідності за рахунок визнання права на гендерну ідентичність без обмежень теорією біологічної статі.

Висновки. Таким чином, на підставі проведеного дослідження варто зробити висновки, що недискримінація виступає одночасно і сталою, і динамічною рухливою категорією. Адже окрім того, що заборона на розрізнення за суб'єктивними факторами із наданням привілеїв чи застосування незаконних обмежень прав людини є сучасною демократичною цінністю, яка плекається сучасними розвиненими державами та охороняється правом, перелік ознак за якими забороняється дискримінація збільшується відповідно до гуманізації людської цивілізації та розвитку сучасної науки.

Сучасне право не вимагає від людини підкорення усталеним поглядам щодо гендерної ідентичності і не вважає це категорією, що загрожує єдності суспільства. Роблячи ставку на просвітництво у питаннях гендерного різноманіття, держава формує перспективну платформу для ефективної реалізації прогресивних правових норм щодо можливостей прояву гендерної ідентичності та комфортного існування кожної особи незалежно чи збігається її ідентифікація з біологічною статтю чи ні.

Гендерна ідентичність як захищена ознака заборони дискримінації у сучасному праворозумінні розглядається не тільки формально як ознака, за якою забороняється дискримінація, а і як юридично значуща, змістовна, різноманітна характеристика особистості, повага до якої є необхідною передумовою реалізації сучасної концепції прав людини та її практичної реалізації.

Дана тема безумовно має потенціал до продовження дослідження, яке має зосередитись на характеристиці права на гендерну ідентичність у вітчизняному законодавстві.

Конфлікт інтересів. Автор декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження – фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Політика використання штучного інтелекту. Автор декларує, що під час створення даної роботи не використовував методи штучного інтелекту.

Література

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода, Міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011

2. Договір про Європейський Союз. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу. 07.02.1992. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#top

3. Амелічева Л.П. Заборона дискримінації за ознаками «гендерна ідентичність» та «сексуальна орієнтація» у світлі теорії прав людини та концепції гідної праці. Часопис цивілістики. 2020. Вип. 36. С. 70-76. DOI https://doi.org/10.32837/chc.v0i36.204.

4. Амелічева Л.П. Гендерна ідентичність особи як об'єкт прав людини на особисте життя та на гідні умови праці. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Вип. 31. С. 123-130. http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.679176

5. Булеца С.Б. Гендерна ідентичність та гендерна рівність в сфері охорони здоров'я. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. №2. С. 493-496. DOI https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/119

6. Дубінчук О.О. Зміст та правова природа права людини на гендерну ідентичність. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2024. Вип. 84. Ч. 3. С. 291-295. DOI: https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.3.44

7. Нікітенко Л.О., Довгань Б.В. Дискримінація за ознакою гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. №7. С. 54-58. DOI. https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-7/12

8. Ткалич, М. Г. Зінченко Т. П., Касьян А. П. Гендерна ідентичність особистості: зміст, структура, гендерно-рольова диференціація. *Психологічний часопис. 2020.* Випуск 6. № 1. С. 321–333. DOI: https://doi.org/10.31108/1.2020.6.1

9. Ткалич М. Г. Гендерна психологія. Київ: Академвидав, 2016. 256 с.

10. Що таке гендерна рівність? Чим відрізняються стать і гендер? Долматівська територіальна громада. 12.01.2025. URL: https://dolmativska-gromada.gov.ua/news/1736841871/.

11. Глушенко К., Козинець О. Особливості формування статево-гендерної ідентичності у дітей з порушеннями психофізичного розвиту. *Наукові записки БДПУ. Серія: Педагогічні науки*. Вип.1. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 99-108. DOI: 10.31494/2412-9208-2021-1-1. URL: https://pedagogy.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/05/13.pdf.

12. Найдьонова Г. О, Пахолок Т. О. Психосексуальний розвиток дітей з психофізичними особливостями. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наук. праць*. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 29. С. 207-213.

13. Королюк Л. Хто такі небінарні люди й чому це не лише про гендерні стереотипи. 08.04.2025. URL: https://www.wonderzine.me/wonderzine/life/equality/22267-hto-taki-nebinarni-lyudi-y-chomu-tse-ne-lishe-pro-genderni-stereotipi.

14. Булавін Д. Що таке небінарність і чому вона викликала суперечки після «Євробачення». 14.05.2024. URL: https://hromadske.ua/lifestyle/224080-shcho-take-nebinarnist-i-chomu-vona-vyklykala-superechky-pislia-yevrobachennia?traffic_source=ukr.net

15. Польська Ю. В. Голубева М. О., Приходькіна М. О. Поняття «ґендер» та його місце у розвитку сучасного соціогуманітарного знання. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки.* 2008. Випуск 75. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/items/e9fecaac-90cf-4577-9ca3-2f7a9be9d4e2

16. Sex Redefined: The Idea of 2 Sexes Is Overly Simplistic. Biologists now think there is a larger spectrum than just binary female and male. October 22, 2018. URL: https://www.scientificamerican.com/article/sex-redefined-the-idea-of-2-sexes-is-overly-simplistic1/.

17. Що таке гендер:.gov.ua. Державні сайти України. URL: https://1547.ukc.gov.ua/dovidkova-informatsiya/protydiya-nasylstva-za-oznakoyu-stati/shho-take-gender/.

18. Поняття «гендер» в правовому застосуванні України. Варта життя. 08.07.2020. URL: https://vartalife.com.ua/poniattia-hender-v-pravovomu-zastosuvanni-ukrainy/.

19. The Yogyakarta Principles. URL: https://yogyakartaprinciples.org/

GENDER IDENTITY IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY LEGAL UNDERSTANDING: FROM BIOLOGICAL DETERMINATION TO PERSONAL SELF-DETERMINATION

O. Olendarov

Abstract. The purpose of this article is to characterize gender identity through the lens of contemporary scientific perspectives on biological sex, gender, and personal self-determination, thereby defining the legal nature of the prohibition against discrimination on these grounds. The article examines gender identity as a legally significant characteristic of an individual within the context of modern scientific concepts regarding biological sex, gender, and individual self-determination. The relevance of this study stems from the transformation of scientific approaches to understanding sex and gender, the growing focus on human diversity, and the need to rethink legal mechanisms for ensuring equality and non-discrimination. Although Ukrainian legislation prohibits discrimination based on gender identity, its normative definition, substantive content, and position within the system of legal categories remain insufficiently developed, necessitating a comprehensive legal-scientific analysis of this phenomenon.

The paper distinguishes between the concepts of biological sex, gender, and gender identity, and analyzes the nuances of their interrelation, drawing upon contemporary research from the fields of biology, medicine, and the social sciences and humanities. Particular attention is paid to the multidimensional nature of biological sex, as well as to natural variations in sexual development, which demonstrate the complexity of reducing all individual characteristics to standard biological models.

It is argued that the protection of human rights cannot be limited to a formal prohibition of discrimination; rather, it must entail the creation of conditions for the exercise of personal non-proprietary rights, respect for human dignity, personal self-determination, and the full participation of every individual in social life. It is emphasized that the divergence of an individual's gender identity from established societal norms–as well as any personal rejection or lack of understanding regarding such expressions–cannot, in itself, serve as a valid basis for restricting human rights and freedoms.

Based on the study's findings, the necessity of developing a comprehensive legal approach to gender identity is established–an approach grounded in the recognition of human diversity, equality, respect for the individual, and the prevention of discrimination.

Keywords: gender identity, equality, right to gender identity, gender equality, labor rights, discrimination, prohibition of discrimination

Стаття надійшла до редакції / Received: 31.03.2026.
Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 20.04.2026.
Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.